

УКРАЇНСЬКЕ ШЕКСПІРІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО (1957 – 1987)

Як свідчать сучасники, Українське Шекспірівське Товариство було засноване 1957 р. в Гайдельберзі у Німеччині трьома особами: Ігор Костецький, Ярослав Рудницький та Дмитро Чижевський. На нараді була присутня також Єлисавета Котмаєр, німецька поетка і дружина І. Костецького. З приводу цього з'явився допис в *Українській літературній газеті* (ч. 10, жовтень 1957), де зазначено: "Президентом УШТ обрано проф. д-ра Д. Чижевського, віце-президентом проф. д-ра Яр. Рудницького, генеральним секретарем І. Костецького". Далі в цьому дописі згадано, що

Першим науковим товариством, яке ставило собі за завдання досліджувати всебічно творчість Шекспіра, було англійське, засноване в 40-их рр. минулого сторіччя. Світового значення набула діяльність Німецького Шекспірівського Товариства, організованого 1864 р. (Стор. 10).

Основну мету УШТ визначено в книжці Я. Рудницького: "ініціювати шекспірознавчі праці й нові переклади" (з *подорожі до Скандинавії*, 1957, стор. 130). Оскільки Д. Чижевський був дуже зайнятий славістичним інститутом у Гайдельберзі, увесь тягар праці ліг на І. Костецького, який невдовзі добре розвинув видавничу діяльність. Можна думати, що поштовхом для його посвятої ініціативи стало не тільки заснування УШТ, а й те, що ще 1953 р., майже одночасно, були надруковані на Заході перші повенні переклади Шекспірових сонетів — Василя Онуфрієнка, Яра Славутича та Олега Зуєвського. Незабаром наспіло книжкове видання *Шекспірові сонети* (1958) у перекладі Ігоря Костецького, як також вийшли у світ переклади кількох п'єс, що їх виконали: І. Костецький — *Ромео і Джульєтта* (1957), Т. Осьмачка — *Трагедія Макбета. Король Генрі IV* (1961), В. Барка — *Король Лір* (1969). Незалежно від УШТ з'явилися 1960 р. переклади Юрія Клена ("Буря" і "Гамлет") у четвертому томі його *Творів*. І. Костецький містив у *Сучасності* (1963–64) свій переклад "Гамлета". Деталі про ці видання — в "Бібліографії української шекспірії на Заході".

Услід за перекладами з'являються дослідження, статті та рецензії. Константин Біда надрукував у *Вільному слові* (1958) "На вершинах ідеї і форми" — звіт про фестиваль у Стратфордї, щедро посолоючи його оцінками Шекспірових творів. Володимир Безушко вмістив у літературному додатку до *Гомону України* (1961) свій розгляд Осьмаччиного перекладу п'єси *Король Генрі IV*. Петро Одарченко в *Нових днях* (1965) ознайомив читачів із Шевченковим ставленням до Шекспіра, а Олесь Бабій видав навіть невелику книжку *Вільям Шекспір: Його життя і творчість* (Чікаго, 1965). Не можна не згадати цікавого "шекспірівського" травелогу Трохима Пасічника в *Народній волі* (1967?).

Одночасно УШТ якоюсь мірою починає виходити на світову арену: з'явилися дві англійськомовні рецензії автора цих рядків у журналі *Shakespeare Quarterly* (1959 і 1961) та стаття І. Костецького в німецькому річнику *Shakespeare-Jahrbuch* (1959). Цей вихід у широкий світ значно

підсилював виданням докторської дисертації Орісі Прокопів — *The Ukrainian Translations of Shakespeare's Sonnets* (1976) та англійськомовними книжками чи статтями Ірини Макарик (деталі в згаданій бібліографії), що також захистила свою докторську дисертацію на шекспірівську тему (в Торонтському університеті). Не менше значення має шекспірівське дослідження Володимира Жили про Осьмаччин переклад п'єси *Макбет*, уміщене в японському виданні англійською мовою. Друкувалися й інші статті в чужомовних журналах. Таким чином, УШТ вийшло з українського гетта майже відразу після свого заснування.

Українські перекладачі не задовольнялися тільки сонетами та п'єсами великого британця. З'явилися також переклади його оповідних поем. Яр Славутич надрукував уривки зі "Схоплення Люкреції" в журналах *Україна і світ* (1957) і *Сучасність* (1964), Олег Зуєвський — фрагменти з поеми "Венера та Адоніс" в *Україні і світ* (1958), а до цього ювілейного збірника УШТ дав повний переклад "Скарги закоханої", авторство якої дехто приписує Шекспірові. Яр Славутич відважився також перекласти уривки з контroversійної поеми "Прилюбний мандрівник", яку не всі дослідники визнають за Шекспірів твір.

Перший період УШТ, якщо можна так назвати роки 1957–79, завершився зі смертю К. Біди, другого президента товариства. За його каденції ще продовжувалась видавнича діяльність, але значно повільніше. Все ж таки треба відзначити, що саме К. Біда частково причинився до видання дисертації О. Прокопів (дістав від родини Івахнюків половину коштів на друкування, а другу половину виборів автор цих рядків від видавництва Гейтвей, яке перевидає його підручник *Conversational Ukrainian* і заробляє зовсім не погано). Той факт, що секретар товариства І. Костецький почав, як здавалося, видозмінювати свої національно-ідеологічні позиції (їздив навіть в Україну, прагнучи друкуватися т а м, але з того нічого не вийшло — і він, розчарований, повернувся до Німеччини), також не сприяв дальшому розвитку УШТ. До цього прилучилися ще й неприборкана чутливість і надмірна вразливість К. Біди, що напружувала дружні взаєминня серед членства УШТ. Щоправда незаступний заступник президентів УШТ Я. Рудницький не раз і не два рятував ситуацію своєю винятковою дипломатичністю. Однак певний застій усе таки відчувався. Видавничі спалахи І. Костецького переходили в жевріння за К. Біди. Виникало побоювання, що рештки вогню під попелом от-от погаснуть і товариство кане в небуття, як це часто траплялося з іншими еміграційними формаціями.

Рік 1979 став роком перебудови — почався другий період УШТ. У Саскатуні, в Саскачеванському університеті, підчас чергової конференції канадських славістів, заходами Я. Рудницького відбулися перевибори управи, спричинені смертю К. Біди: головою УШТ (відмовившись від гучного титулу "президента") став Яр Славутич, а "споконвічним" заступником залишився співзасновник Я. Рудницький. Секретаркою обрано О. Прокопів, а членами управи — О. Зуєвського та І. Костецького (або В. Ревуцького, якщо хтось відмовиться). Нова управа не отримала ніяких відомостей про членство УШТ, ані протоколів чи статуту. Припускаю, що нічого такого й не було в попередньої управи. УШТ існувало, передусім, як стоваришення без формального членства, без членських внесків і т.п.

На післявиборчій нараді, після дискусії та різних реальних і нереальних пропозицій, ухвалено: до перекладацької та наукової праці долучувати влаштовування сесій УШТ, у рамках Товариства Канадських

Славістів, на ці сесії запрошувати доповідачів на шекспірівські теми, влаштувати читання нових перекладів, обговорення їх і т.п.

4 червня 1980 р. в Монреальському університеті відбулася п е р ш а шекспірівська сесія, в якій узяли участь такі особи з доповідями: Орися Прокопів-Калиновська — “Українські переклади Шекспірових сонетів”, Валеріян Ревуцький — “Перші вистави Шекспірових п’єс в Україні”, Яра Славутич — “Іван Франко про Шекспіра”, Володимир Жила — “Т. Осьмачка як перекладач Шекспірових п’єс”. Головував Я. Рудницький. Присутніх було, згідно з реєстраційним листком, 30 осіб. Відчувався неприхований ентузіазм.

Д р у г а шекспірівська сесія відбулася в Оттавському університеті 7 червня 1982 р. з такими доповідачами: Ірина Макарик — “Шекспір у радянському літературознавстві”, Борис Шнайдер — “Шекспірові образи в українській літературі”, Олег Зуєвський — “Федькович та Осьмачка як перекладачі Шекспіра”. На “закуску” були прочитані сонети в перекладі О. Зуєвського, Я. Славутича та О. Тарнавського. Головував на сесії Я. Славутич. Присутніх було 42 особи (згідно з реєстраційним листком). Кілька студентів не зареєструвалися. Читання перекладів закінчилось оплесками слухачів.

Т р е т ь я шекспірівська сесія відбулась (як і раніше, в рамках річної конференції канадських славістів) 6 червня 1983 р. у Ванкувері, в Університеті Британської Колумбії. Прочитано такі доповіді: “Профілі ритмів у сонетах Шекспіра та в українських сонетників” — Богдана Чопика, “Кулішеве звернення до Шекспіра” — Ярослава Рудницького, “Гамлетів монолог в українських перекладах” — Яра Славутича, “Похмурість у творчості Шекспіра” — Миколи Палія. Голоувала Ірина Макарик. Присутніх було 16 шекспірівців і чотири студенти, разом 20 осіб.

Ч е т в е р т а шекспірівська сесія, що відбулась 5 червня 1984 р. у Гвельфському університеті, співпала зі зборами шекспірівців. Голова УШТ Яра Славутич у своєму звіті згадав, передусім, тих, що дійшли: першого президента Дмитра Чижевського, другого президента Константина Біду, поета й науковця Олесья Бабія та Ігоря Костецького — співзасновника й секретаря УШТ від 1957 до 1979 р. У звіті сказано, що товариство має 25 членів, які живуть у Канаді, США, Англії, Норвегії, Німеччині та Австралії. Отже УШТ має міжнародний характер. Обговорювалось питання про те, як відновити (у фінансово тяжкий час) видавничу діяльність шекспірівців. Знову виринула справа річників чи бодай неперіодичних збірників УШТ, оскільки всі попередні заходи, початі ще за І. Костецького, не увінчались успіхом. Присутні на сесії 18 шекспірівців (деякі з мандатами неprisутніх) одноголосно вибрали Яра Славутича на його другу каденцію (1984–89). До управи товариства увійшли Ярослав Рудницький (“незаступний заступник” голови), Олег Зуєвський (секретар) та Ірина Макарик і Володимир Шелест (члени). Після зборів були прочитані такі доповіді: “Шекспірові сонети в українських перекладах: Теоретичні наświetлення” — Ярослава Рудницького, “Люкреція в інтерпретації перекладача” — Яра Славутича, “Скарга закоханої в інтерпретації перекладача” — Олега Зуєвського. Два останні доповідачі прочитали уривки зі своїх перекладів. Головував на сесії Володимир Шелест.

П’ я т а шекспірівська сесія відбулася 7 червня 1986 р. в Манітоському університеті. Прочитано такі доповіді: “Напередодні 30-річчя УШТ” — спогад Ярослава Рудницького, “Король Генрі IV в українському перекладі Т. Осьмачки” — Володимира Жили та “Шекспірівські сонети в

українській літературі” — Богдана Чопика. Олег Зуєвський прочитав свої нові переклади. Головував на сесії Яр Славутич. Присутніх було 14 осіб — менше, ніж на попередніх сесіях, тому що одночасно, в ту саму годину, відбувались інші українські сесії, в т.ч. про 1000-річчя запровадження християнства в Україні, а це мабуть трохи відтягнуло публіку. У поточних справах Яр Славутич згадав, що ювілейний збірник *Українська Шекспірія на Заході* “тепер на добрій дорозі”, вийде у світ незабаром. Після кількох невдач у заходах дістати фонди на видання шекспірівців йому пощастило отримати невеликий “грент” на потреби видавництва “Славути”. Цю дотацію він переносить на видання ювілейного збірника УШТ.

Наприкінці травня 1987 р. в Мекместерському університеті в Гамільтоні відбулася ш о с т а шекспірівська сесія з двома доповідями: “Шевченко про Шекспіра” Петра Одарченка та “Комічне у творах Шекспіра” Ірини Макарик. Були прочитані нові переклади О. Зуєвського та інших.

Крім згаданих сесій, українські шекспірівці брали участь у програмах інших товариств. Ірина Макарик не раз виступала з доповідями на шекспірівські теми, а Володимир Жила (один із найдіяльніших науковців у нашій діяспорі) 16 січня 1981 р. прочитав доповідь про Т. Осьмачку як перекладача *Макбета* — на відзначенні в Мюнхені 60-річчя Українського Вільного Університету.

Доповіді на шекспірівські теми у програмах сесій, на річних конференціях славістів, — це великий крок уперед для української шекспірії на Заході. Вони дають нагоду обмінюватись думками, а також заохочують до нових перекладів творів великого британця. Раніше чи пізніше ці доповіді будуть надруковані (деякі з них побачили світ у журналах). Є підстави сподіватися, що неперіодичні збірники наукових праць і нових перекладів таки стануть очевидною реальністю, доказом чого є вихід у світ цього ювілейного збірника.